

Панченко Д. М.,
студентка 3-го курсу факультету архітектури, дизайну та
образотворчого мистецтва,
Фесенко Г. Г.,
д-р філос. наук, доцент, професор кафедри історії і культурології,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна

ТРАДИЦІЯ ВЕРТИКАЛЬНОГО МОДЕРНІЗМУ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО МІСТОПЛАНУВАННЯ (1960–1970-ті рр.)

Загальновідомо, що сучасне суспільство є найбільш урбанізованим за всю його історію. Якщо 1900 року містяни становили 14% населення, то в другій половині минулого століття їхня частка стала значно помітнішою: у 1950 р. – 29%, 1970 р. – 38%, у 1990-му – 46%, у 2010 – 50% [1]. Примітно, що на тлі загального посилення урбанізації українські міста зростали ще динамічніше. Звертає на себе увагу така урбаністична тенденція: у 1959 р. в Україні було 331 місто, у 1965 р. – 370, 1970 р. – 385. Українські міста зростали особливо динамічно упродовж 1960-х років – на півмільйона містян щороку. У 1965 р. рівень урбанізації в УРСР досяг стану, коли чисельність містян перевищила 50%. До того ж важливою тенденцією ставало досягнення містами статусу мільйонників: Київ (у 1957 р.), Харків (у 1962 р.), Одеса (у 1974 р.), Дніпро (колишня назва – Дніпропетровськ) та Донецьк – у 1979 році. У 1976 р. в українській столиці проживало вже два мільйони осіб.

Міста творяться різноманітними архітектурно-просторовими формами, що кодують і транслиують смисли міських форм життя. Особливе місце в історії урбанізму посідає традиція так званого вертикального модернізму – від будівництва перших хмарочосів у США (1920-1930 рр.), масштабних житлових забудов у європейських містах (1950-1980 рр.). На відміну від північноамериканської моделі, європейський вертикальний урбанізм вирізнявся культурою масштабного містобудування, оскільки був переважно «продуктом» державного втручання та централізованих форм, архітектурних і технологічних стандартів [3]. Багатоповерхова масова архітектура була своєрідною «матеріалізацією» модерного бачення буття міст, що поєднав прогресивний етос державного добробуту з модерністською архітектурною естетикою.

Орієнтирами для архітектурної модернізації міст ставали ідеї Ле Корбюзьє про містобудування як засіб соціальних перетворень. Найважливішим об'єктом міста ставав багатоквартирний житловий будинок. Поліпшення міського комфорту відбувалося шляхом створення розгалужених транспортних магістралей і зелених паркових зон за умови значного збільшення висоти будинків та ущільнення населення. Вертикальна архітектурна урбоформа пропонувала нові планувальні методи підвищення комфорту проживання в містах (створення зелених зон, сучасної мережі транспортних магістралей. Міська схема Ле Корбюзьє вражає специфікою

зонування в паралельних смугах, від офісної забудови у верхній частині міського плану, через житло в центрі, до промисловості внизу [2, с. 226].

Ідеї творення прогресивного суспільного простору міст засобами архітектури почали активно втілюватися в СРСР у 1960-х роках. Тоді українські міста перетворювалися на «майданчики соціалістичного прогресу». Для втілення вертикальної архітектурної модернізації активно запозичувалися європейські будівельно-промислові та інженерні досягнення (наприклад, перше в СРСР виробництво залізобетонних панелей було організоване в Новій Каховці на основі французької технології). Тогочасні радянські архітектори запозичили модерні принципи творення естетики районів масової забудови для планування житлових кварталів українських міст багатопверховим модульним житлом. В індустріальний спосіб розбудовувалися українські міста, особливо багатоквартирне житлове будівництво (типові п'ятиповерхові будинки, відомі як «хрущовки»). Міський дизайн мав органічно поєднати різні візії (соціальної справедливості, економічної життєздатності та естетичної привабливості).

Важливо зазначити, що у радянській моделі житлового будівництва було обрано найдешевший варіант серійного (крупнозбірного) виробництва, спочатку з цегляних панелей із залізобетонними перекриттями, а згодом – із залізобетонних панелей. У цілому будівництво перших масових серій в Україні забезпечило 3 млн квартир містянам. Зауважимо, що навіть на початку ХХІ ст. «хрущовки» в Україні складали близько 20% від всієї загальної площі багатоквартирного житлового фонду країни (25,5 тис. загальною площею 71,4 млн. кв. м), де мешкали майже чверть усіх громадян [1]. У другій половині 1960-х рр. «серію» було модифіковано до 9 поверхів з ліфтом, а з кінця 1970-х років – 12-поверхових моделей. Саме ця апробована в УРСР серія стала дійсно всесоюжною і вже не зовсім «хрущовкою», оскільки планування квартир у таких будинках було покращено (збільшено площу кухні, сантехнічних приміщень тощо).

В українських містах здійснювалася забудова «спальними районами». Наприклад, житловий масив Харкова «Павлове поле» забудовувався за прогресивним на той час планом (розроблений у 1958 р.), складався з п'яти великих мікрорайонів. У плануванні масиву вперше для Харкова були застосовані різні принципи мікрорайонування та прийомів: «периметрально-симетричний» (квартали № 1 і 2), «вільний» (мікрорайон № 5), змішаний, з виділенням архітектурних домінант (мікрорайон № 6). Планування іншого житлового району Харкова – Салтівського – було розроблено у 1963 р. Салтівка мала забудовуватися висотними будинками, в основному панельними: 9, 12, 16-поверховими секційними і точковими, а також 5-поверховими секційними будинками. У 1974 році у Харкові був зведений перший у місті шістнадцятиповерховий житловий будинок. У 1976 році таких будинків було вже більше двадцяти. У 1975 році розпочалося будівництво 24-х поверхівки, найвищої для тих часів житлової споруди міста. Загалом містобудування розглядалося як «засіб для соціальних перетворень», поліпшення умов життя (у

багатоквартирній житловій забудові із зеленими парковими локаціями, розгалуженою системою громадського транспорту).

Натепер міські локації, де втілено практики вертикального архітектурного модернізму, привертають інтерес урбаністів з інших причин. З одного боку, через необхідність здійснення горизонтальних ре-віталізаційних перетворень житлових масивів, з іншого – необхідності посилення вертикалізації архітектурних форм «ділової» забудови. А це, у свою чергу, спонукає урбаністів до переосмислення історичного досвіду творення висотної архітектури та урахування сучасних контекстів – соціальних, політичних, економічних та культурних.

Список джерел

1. Гирич Я. Урбанізація за планом. *Тиждень*. 2012. 29 вересня. URL: <https://tyzhden.ua/History/59956>.
2. Фесенко Г. Г. Морфологія міських ландшафтів: культурфілософські інтерпретації : монографія. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. 282 с.
3. Martine S., Drozd M., Appert A. Harris High-Rise Urbanism in Contemporary Europe. *Built Environment*. 2017. Vol.43. №4. P.458-656.

УДК 342.5: 37.035.91

Пономарьов О. С.,

канд. техн. наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології управління
соціальними системами ім. акад. І. А. Зязюна

Харченко А. О.,

доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингового менеджменту,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», Україна

СОЦІАЛЬНО-ОНТОЛОГІЧНИЙ СЕНС ФЕНОМЕНУ ЛІДЕРСТВА

Притаманне сьогоденню істотне ускладнення цілей і сенсу суспільного буття зумовило помітне зростання потреб соціуму в справжніх лідерах, а також посилення вимог до них як до професіоналів та як особистостей. За цих умов цілком природним став сплеск уваги дослідників до глибинної сутності самого феномену лідерства та до різних цікавих для теорії і практики його аспектів. Проблема лідерства присвячена величезна кількість літературних джерел, які висвітлюють його різновиди, характер прояву, взаємовідносини лідера зі своїми прихильниками і послідовниками. Особливо можна виокремити ту увагу, яка стосується досліджень з психології лідерства і з організаційно-управлінських його особливостей та можливостей.

Останнім часом зростає увага дослідників до проблем формування і розвитку лідерських якостей у студентів – потенційних лідерів в системі вищої освіти, до реалізації їхнього лідерського потенціалу. Однак визначальна умова